

➔ ERFGOED MEENEMEN BIJ BEEKHERSTEL: VERDER KIJKEN DAN JE BEEK LANG IS

De geschiedenis van Nederland is onlosmakelijk verbonden met water. De waterbeheerders realiseren zich dat, maar doen er vaak nog onvoldoende mee. Bijvoorbeeld bij beekherstel. Maar hoe neem je erfgoed daarin mee? En wat levert het op? STOWA en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werken momenteel aan een speciale handreiking.

Om maar met de deur in huis te vallen: natuurlijke beken in Nederland bestaan bijna niet. Of niet meer. We hebben de beken ooit zelf gegraven. Of we hebben ze in de loop der tijd vaak ingrijpend aangepast, aldus Bas van der Wal van STOWA. 'Dat gebeurde voor ons eigen nut. Om de landbouw van voldoende water te voorzien, om watermolens te laten draaien, voor inundatie en landsverdediging, of om wateroverlast tegen te gaan. Op de hoge delen van beekdalen hebben vaak al heel vroeg mensen gewoond, omdat er in de beekdalen zelf veel te halen was. En rond doorwaadbare plekken in de beken (de voordes) kwamen vaak veel wegen samen met daarbij behorende activiteit. Van dit alles vind je vaak nog sporen in beekdalen.'

ERFGOEDWAARDEN

Waterschappen denken bij beekherstel nu vooral aan ecologie, veiligheid en klimaatrobuustheid. Mede omdat er sprake is van grote urgentie (wateroverlast) dan wel wettelijk vastgelegde doelen (KRW). Begrijpelijk, vindt Bas van der Wal. Maar daarbij gaan ze vaak voorbij aan de vele (cultuur)historische of oude landschappelijke aspecten die beken hebben. 'Samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werken we nu aan een Handboek Beekherstel en Erfgoed. Het geeft waterschappen inzicht in de erfgoedwaarden van beken, en hoe ze die kunnen meenemen in plannen voor beekherstel.'

SAMENHANG

Cultuurhistorie meenemen bij beekherstel is volgens Bas niet alleen *nice to have*. Het biedt kansen voor het waterbeheer. 'Als we ons verdiepen in het erfgoed, leren we het beekdallandschap beter begrijpen en kunnen we onze plannen en maatregelen daar beter op afstemmen. Zo ontstaat een meer samenhangend beekherstel.' Het meenemen is in de praktijk overigens niet gemakkelijk, geeft Van der Wal toe: 'Een oude watermolen is voor de één een

belangrijk cultuurhistorisch element in een beek, maar voor de ander vooral een hinderlijke vismigratiebarrière.'

AFWEGINGEN

Arne Haytsma van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werkt als projectleider aan het opstellen van het handboek. Via STOWA heeft de RCE een mooie, praktische ingang bij de waterschappen om meer aandacht te krijgen voor erfgoed bij beekherstel. Haytsma: 'We willen niet uitsluitend erfgoed bewaren, zoals vaak wordt gedacht. We willen ook de vaak creatieve wateroplossingen uit het verleden aan de vergetelheid onttrekken, zodat die als inspiratie kunnen dienen voor de uitdagingen waar het waterbeheer anno nu voor staat. Het gaat ons er vooral om dat er bij ruim-

In het dal van de Hierdense beek stonden enkele watermolens, onder andere de Zandmolen, een papiermolen. De lompen werden over de weg aangevoerd, het papier over de weg afgevoerd. Het strakke, industriële karakter van molenplaats, molengoot en kruisende weg legt het af tegen de vernatuurlijking van beek en beekdal.

telijke ingrepen zoals beekherstel integrale afwegingen worden gemaakt, waar ook erfgoed onderdeel van uitmaakt. Zoals nu tot onze vreugde bijvoorbeeld gebeurt bij de discussie op de Veluwe over het behoud van de sprengstelsels.’

VERDER KIJKEN

Waterschap De Dommel heeft inmiddels al de nodige ervaring opgedaan met beekherstel en erfgoed, onder meer bij het herstel van de Esschestroom ten oosten van Oisterwijk. De verantwoordelijke bestuurder Jac Hendriks juicht dat toe: ‘We plegen bij beekherstel vaak grootschalige ingrepen in het landschap. Dan moet je als waterschap verder kijken dan strikt ‘functionele’ eisen, zoals ecologie en waterbeheersing. Je moet ook oog hebben voor de maatschappelijke functies die verbonden zijn, of zijn geweest aan water. Recreatie bijvoorbeeld, maar ook cultuurhistorie en archeologie.’

Zijn ervaring is dat het meenemen van erfgoed je als waterschap weliswaar extra moeite kost, maar dat het ook veel oplevert: ‘Burgers zijn vaak erg geïnteresseerd in lokale geschiedenis en cultuurhistorie. Meer dan in zoiets abstracts als ecologie of waterbeheersing. Dat merken wij als waterschap. We hebben veel profijt van de aandacht

In het natuurgebied De Koekkoek, in het dal van de Hierdense beek, experimenteert Natuurmonumenten met vloeiwiden. Van oorsprong was dit hooiland dat al regelmatig onder water werd gezet. Nu gebeurt dit ook, maar met als doel de opgehoopte fosfaten uit de bodem te halen en gaandeweg af te voeren. Zo helpt een oude techniek bij het natuurbeheer van nu.

die we besteden aan erfgoed bij het creëren van draagvlak voor ingrepen en voor ons werk in het algemeen. En we halen via gesprekken met omwonenden uit de omgeving vaak ook veel kennis op over de geschiedenis rondom een beek.’

Het handboek over beekherstel en erfgoed verschijnt in het voorjaar van 2018. In de aanloop daarnaartoe worden enkele beekwerkplaatsen georganiseerd. Deze dienen als praktijkinput voor het handboek. Het handboek maakt onderdeel uit van een reeks handboeken die aandacht besteden aan uiteenlopende aspecten van beekherstel. Eerder verschenen in deze reeks het Handboek geomorfologisch beekherstel (STOWA 2015-02) en het Handboek ecohydrologische systeemanalyse beekdallandschappen (2017-05). Deze publicaties zijn allebei gratis te downloaden vanaf stowa.nl | publicaties.

📍 Arne Haytsma, Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed

➡️ Jac Hendriks, bestuurder Waterschap De Dommel